

Eläinten oikeuksien kieltämisestä

Eläinkysymyksen uusi nousu suomalaisessa yhteiskunnassa viimeisen kymmenen vuoden aikana on ollut heijastusta laajemmasta ilmiöstä. Modernin ympäristöliikkeen rinnalla ja osittain siihen kytkeytyen eläinkysymys on muodostunut yhdeksi merkittävimmistä uusista moraalista haasteista. Etenkin teollistuneissa maissa kysymykset muiden eläinten kohtelusta ovat synnyttäneet viime vuosikymmeninä uutta poliittista toimintaa.

Eläinasialiikkeiden retoriikassa puhe muiden eläinten *oikeuksista* ja moraalista *arvosta* on keskiössä. Liikkeitä tukevat ajattelijat ovat toimineet ensisijaisesti yksilöeettisillä käsitteillä ja soveltaneet analyttisen etiikan välineistöä. He ovat pyrkineet argumentoimaan rationaalisesti eläinten moraalisten oikeuksien puolesta. Foorumin valinta on ymmärrettävä sikäli, että nyky-yhteiskunnassa monet käytännön eläinkysymykset koskevat *eläinyksilöiden* kohtelua.¹ Eläinoikeusajattelu on nähty ihmisoikeuksien historiallisena jatkeena, ikään kuin johdonmukaisena jatkumona erilaisille historiallisille vapautusliikkeille.

On kuitenkin huomattava, että eläinoikeusajattelijoiden lähtökohtana ei ole ollut ensisijaisesti tietyn eettisen ajattelutavan johdonmukaistaminen eläinten huomioon ottamisen kautta. Lähtökohtana on vakaumus muiden eläinten merkityksellisyydestä ja pyrkimyksenä on hakea tukea sille eettisistä teorioista. Esimerkiksi Tom Regan on kirjoituksissaan hyvin avoimesti valikoinut teorioita sen perusteella, miten ne soveltuvat tähän tarkoitukseen. Tällainen instrumentaalinen suhde filosofiin teorioihin on jo sinällään herättänyt närää, eikä se olekaan ongelmatonta. Useimmat eläinoikeusajattelijat eivät pyri kirjoittamaan mitenkään

auki suhdettaan etiikkaan ja sen perusoletuksiin – ennen kaikkea siihen, millaiseen kuvaan moraalisen toiminnan ja vakuuttamisen luonteesta ja siten inhimillisestä toiminnasta ylipäänsä he nojaavat.

Teoreettinen kritiikki ohittaa silti sen olennaisen asian, että eläinoikeusajattelijoiden suhde filosofiseen toimintaan itseensä on praktinen. Filosofian suhde käytäntöön on heille olennaisinta. Se on vain yksi monista inhimillisistä tavoista käsitellä inhimillisen elämän ongelma-kohtia. Teoreettinen puhtaus ei ole heille itseisarvo. Tätä praktista pyrintöä löy kuitenkin korville monien eläinoikeusajattelijoiden tapa käyttää hyvin vahvaa

Ville Lähde

Ville Lähde (FM) toimii tutkijana Tampereen yliopistossa filosofian oppiaineessa. Opinnäytetyönsä hän teki Herbert Marcusen filosofiasta. Lähde valmistelee väitöskirjaa tutkimusaiheenaan Jean-Jacques Rousseau'n filosofia ja sanan "luonto" merkitykset aikakauden filosofisissa keskusteluissa. Yleisemmin Lähteen erikoisuusalue on ympäristöfilosofia ja viime vuosina hän on luennoinut aiheesta eri oppilaitoksissa sekä kansalaisjärjestöjen tilaisuuksissa. Hän on myös opettanut Tampereen yliopiston ympäristöpoli-

tiikan laitoksella ja osallistunut laitoksen tutkimus- ja julkaisuprojekteihin.

Lähde on *niin & näin* -lehden artikkelitoimittaja sekä Kustannusosakeyhtiö Vastapainon hallituksen jäsen. Vuonna 1996 hän osallistui ympäristölehden *Muutoksen kevät* perustamiseen ja toimi sen päätoimittajana vuosina 1996-2002. Vuonna 2003 ilmestyi esseekokoelma *Luonnon politiikka* (Vastapaino), jonka Lähde toimitti yhdessä professori Yrjö Hailan kanssa.

teoreettista retoriikkaa: oikeuksien 'perustan' etsimistä, etiikan johdonmukais-tamista, moraalisten arvojen todistamista ja niin edelleen. Ainakin pintatasolla ne näyttävät nojaavan ideaan moraalista 'rationaalisenä' (ja tavallaan yksilöllisenä) toimintana.

Eläinten oikeuksien kritiikki

Eläinoikeuskritiikki onkin kohdistunut ensisijaisesti tähän ongelma-kohtaan. Eläinten moraaliset oikeudet on pyritty kiistämään samalla areenalla, jolla ne on nostettu esiin. Kritiikin kohteena on oikeus *käsitteenä* ja sen soveltaminen muihin eläimiin kuin ihmisiin. Ajatusketju kulkee suunnilleen niin, että jos eläinoikeusteoreetikkojen oikeusnäkemys voidaan kyseenalaistaa, putoaa koko modernilta eläinoikeusliikkeen pohjalta. Onhan "Oikeutta eläimille!" ollut eläinaktivistien taisteluhuuto. Tässä kritiikissä menevät kuitenkin sekaisin tietty tapa pukea eläinkysymys teoreettiseen/filosofiseen asuun ja varsinaiset muiden eläinten kohtelua koskevat vaatimukset. Nähdäkseni kyse ei ole tahattomasta ajatusvirheestä. *Käsitteellisellä* tasolla liikkuva kritiikki paljastuu useimmiten *sisällölliseksi* epäluuloksi eläinasialiikkeiden näkemyksiä kohtaan.

Aulis Aarnion kirjoitus "Onko eläimillä oikeuksia? Ajatuksia oikeudesta substanssi ja suhdekäsitteenä" *Tieteessä tapahtuu* -lehden numerossa 2/2005 on täydellinen esimerkki tällaisesta kritiikistä. Aarnion julkilausuttuna tarkoituksena on kyseenalaistaa puhe eläinten oikeuksista sekä juridisessa että moraalisesa mielessä.² Oikeus juridisena käsitteenä on kuitenkin tekstin pääasiallisena aiheena, moraaliset oikeudet jäävät melko pinnallisesti käsitellyiksi. Aarnio väittää, että ennen kaikkea juridinen puhe eläinten oikeuksista on löysää, merkityksetöntä, jopa primitiivistä.

Pinnalta katsoen kyseessä tuntuu olevan eläinoikeusretoriikan käsitteellinen kritiikki, pyrkimys tarkkuuteen ja johdonmukaisuuteen puhuttaessa eläinten asemasta ja merkityksestä nykyisissä yhteiskunnissa. Mikäli Aarnio olisi kritiikissään johdonmukainen ja pysyisi asettamisensa rajausten piirissä, olisi tekstin tiettyihin väitteisiin helppo yhtyä. Minunkin, vaikka olen toiminut vuosia eläinasialiikkeessä ja uskon eläinsuhteidemme radikaalien muutosten tarpeeseen. Hän kuitenkin ulottaa kritiikkinsä paljon laajemmalle kuin mihin hänen argumenttinsa

antavat aihetta ja sortuu selkeisiin virhepäätelmiin. Kritiikin taustalla on äärimmäisen rajoittunut näkemys oikeuksien luonteesta ja omistusoikeuden ensisijaisuudesta. Aarnion tekstin ytimessä ei ole eläinten oikeuksien kritiikki vaan yhteiskunnallisen *status quon* puolustaminen moraalisia haasteita vastaan.

Aarnion näkemys pähkinänkuoressa

Aarnion argumentaatio perustuu oikeusteoreettiseen näkemykseen, jonka ydin kohdat ovat hyvin yksinkertaiset. Hän määrittelee käsitteen 'oikeus' sisällön täysivaltaisen kielellisen subjektin eli ihmisen kautta. Oikeudet eivät ole substantiaalisia ominaisuuksia vaan suhteita tällaisten subjektien välillä. Malliesimerkkinä läpi koko artikkelin toimivat modernit omistusoikeudet. Näin loppujen lopuksi omistajan suhteet omaisuutensa ovat sosiaalisia suhteita.³

Oikeuksien ytimessä onkin Aarnion mukaan oikeudellisen aseman omaaminen. Siihen kuuluu mahdollisuus paitsi vedota omiin oikeuksiinsa myös pyrkiä niiden toteuttamiseen.⁴ Ja näihin tekoihin kykenevät tietenkin ainoastaan inhimilliset tai inhimillisen kaltaiset subjektit. Enemmän tai vähemmän implisiittisesti Aarnio esittää, että kaikki juridiset oikeudet koskevat vain heitä. Koska muut eläimet eivät kykene kielellisten suhteiden muodostamiseen ja niiltä puuttuu abstraktin käsitteellistämisen kyky, niillä ei siten voi olla oikeuksia. On vain yhteiskunnallisia 'normeja', joilla säädellään eläimiin kohdistuvaa toimintaa.⁵

Aarnio tiivistää näkemyksensä siihen, että oikeus on inhimillinen, sosiaalinen konventio. Koska vain ihmiset kykenevät sen ymmärtämiseen ja siihen liittyviin 'sopimisen' akteihin, vain ihmisillä voi olla oikeuksia. Eli: oikeuksia on vain niillä subjekteilla, jotka osallistuvat itse aktiivisesti oikeusnäkemysten ja -käytäntöjen luomiseen (tai jotka ainakin periaatteessa kykenisivät siihen). Tässä kuviossa eläimet ovat kuin esineitä, joskin "paljon sensitiivisemmällä tavalla".⁶

Muiden eläinten luonteesta

Aarnion esittämä kritiikki rakentuu siis pohjimmiltaan melko selvän ja yksinkertaisen väitteen pohjalle: *muut eläimet* ovat tiettyissä spesifeissä piireissään hyvin erilaisia kuin ihmiset. Hän korostaa käsitteellistämistä ja käsitteellistä ajattelua,

mutta tämä on hieman epätarkkaa. Eläinoikeusfilosofi Elisa Aaltola esittää kommenttikirjoituksessaan, että tietynlaista käsitteellistykseen kykyä on havaittavissa eri eläinlajeilla.⁷ Vaarana on jumiutumisen käsitteen 'käsite' määritelmiin. Ystävällisesti tulkittuna Aarnion näkemyksen ytimessä on ihmisten *kielellisyys* ja siinä kehittyvä käsitteellisyys.

Muut eläimet eivät voi itse *aktiivisesti* osallistua kielellisen kommunikaation ylläpitämiin inhimillisiin suhdeverkostoihin, vaikka ne ovat tietysti muuten moninaisissa suhteissa ihmisiin ja muihin eläimiin. Tämä lienee ilmiselvää kenelle tahansa. Eläintutkimus on toki murtautunut vanhoja myyttejä eläinten luonteesta ja osoittanut eri eläinlajeilla olevan mitä moninaisimpia kognitiivisia kykyjä aina jonkinlaisiin 'eläinkulttuureihin' asti.⁸ Eläinten luonteen uudelleenajattelu on kuitenkin loppujen lopuksi eri asia: se liittyy siihen, millaisten olentojen keskelä me loppujen lopuksi elämme. Se antaa meille uudenlaista tietoa eläinten elämäntodellisuudesta ja pakottaa meitä ajattelemaan sitä, miten olemme valmiita kohtelemaan tuntevia, ajattelevia ja omalla tavallaan kommunikoiivia olentoja.

Eläinkuvamme muutoksista huolimatta eläinten kyvyttömyys kielelliseen kommunikaatioon meidän kanssamme on tosiseikka. Tiettyjen lajien mahdollisuus oppia inhimillisen kielellisen kommunikaation peruspiirteitä ei tätä tilannetta muuta⁹, vaikka se murtaakin kulttuurista oletusta ihmisten 'metafyysisestä' erityisyydestä. Kyse on siitä, että kyky *kommunikaatioon* ei vielä tarkoita kykyä kommunikatiivisten suhteiden *objektivointiin* ja näin eräänlaisesta "jatkuvasta nykyhetkestä" pakenemiseen.

Lopulta olennaisinta on se, että muut eläimet eivät puhu, ne eivät voi osallistua inhimillisen sosiaalisen todellisuuden luomiseen omilla mielipiteillään. Tietysti ne osallistuvat siihen jatkuvasti omalla läsnäolollaan, sillä eläimet ovat läsnä kulttuurissamme monin tavoin. Mutta tämä on eri asia.

Oikeuksien status quo

Eläinten kielellis-sosiaalisen ja sitä kautta tietysti myös juridisen läsnäolon "puutteellisuuteen" on helppo yhtyä. Tähän samanmielisyyteni Aarnion kanssa päättyykin. Sillä väitän, että Aarnio siirtyy tekstissään tämän kritiikin antamien mahdollisuuksien ulkopuolelle, ja että hänen keskeisillä väitteillään ei ole juuri mitään

tekemistä oikeudellisen kritiikin kanssa. Väitän myös, että Aarnio on joko tahallaan tai tietämättömyydestä johtuen ymmärtänyt eläinasialiikkeiden vaatimukset eläinten oikeuksista väärin. Hänen taipumuksensa kiinnittää keskustelu omistusoikeuteen ja sille analogisiin oikeuksiin johtaa keskustelua väärään suuntaan.

Totta kai mikä tahansa juridinen järjestys on inhimillinen luomus, ja vain ihmiset voivat tajuta sen piirissä käsitteellistetyt oikeudet ja olla mukana muuntamassa niitä käytännön toiminnaksi. Mitään muuta mieltä ei kai voiskaan olla.¹⁰ Mikä tahansa pysyvä inhimillinen käytäntö on tässä mielessä artefakta tai *konventio*. Aarnio tekee kuitenkin perustelemattoman hypyn esityksessään rajatessaan käsitteellisesti mielekkäät juridiset oikeudet vain tiettyyn spesifiin muotoon. Hänen mukaansa on olemassa vain sellaisia oikeuksia, joita täydet inhimilliset tai ihmisen kaltaiset oikeussubjektit voivat omata. Vain tällaisista oikeuksista on mielekästä puhua. Keskiöön nousevat siten sellaiset juridiset oikeudet, joissa on kyse *täysikykyisen* oikeussubjektin mahdollisuudesta vedota omiin oikeuksiinsa ja olla oikeudellinen toimija. Näiden oikeuksien perusesimerkki hänelle on omistusoikeus. Tällaisia oikeuksia juridisissa järjestelmissä eittämättä on koko liuta, ja esimerkiksi äänioikeuden antaminen ei-inhimilliselle eläimelle olisikin mitä ilmeisimmin omituista.

Tämän rajauksen motiivina on nähdäkseni se, että Aarnio haluaa rajata koko eläimiä koskevan keskustelun vakiintuneeseen yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Hänen näkökulmastaan ”kapitalistinen markkinatalousjärjestelmä” ja omistaminen yhtenä sen keskeisistä oikeuksista pitää olla keskustelua hallitseva realiteetti.¹¹

Kuten Aarnio itse toteaa, juridinen oikeus on suhteissa olemista. Tähän viatomaan väitteeseen sisältyy kuitenkin oletus, että ei-inhimillisten olentojen ensisijainen status omistamisen ja taloudellisen hyväksikäytön kohteina on realiteetti, josta ei voida keskustella. Koska eläimet eivät voi osallistua esimerkiksi omistusoikeuskeskusteluun subjekteina, ne (ajatushypy) ovat väistämättä vain passiivisia omistamisen kohteita. Tätä eläinten määrittelyä ei voida haastaa moraalisesti, voidaan vain puhua eläinten kohtelusta tällaisten suhteiden piirissä. Minkäänlaiset moraaliset haasteet vakiintuneille yhteiskunnallisille instituutioille eivät ole mielekkäitä, jos ne puuttuvat omistussuhteiden *kohteiden* oikeutukseen.

Laajempi käsitys oikeuksista

Tässä näkyy Aarnion käsitteellisen rajauksen väkivaltaisuus. Lähtökohtana on tiukka legalismi, joka loppujen lopuksi alistaa moraalisen keskustelun vakiintuneiden lakien piiriin. Hän esimerkik-

si ohittaa eläinfilosofisesta keskustelusta tutun argumentin lasten ja eläinten analogisesta ”puutteellisuudesta” eli niin sanotun marginaalisuusargumentin oikeastaan vain sillä perusteella, että lapset ovat oikeussubjekteja, koska niin on lakiin kirjoitettu.¹²

Tarkkuuden vuoksi on vielä huomautettava, että marginaalisuusargumentissa on yleensä käytetty esimerkkinä kommunikaatiokyvyttömiä ihmisiä, joihin Aarnion esimerkki lapsen kuulemisesta ei sovellu. Argumenttiin perustuva keskustelu menee kuitenkin tämän kirjoituksen aiheesta sivuun, joten en syvenny siihen tässä sen tarkemmin. Se vain osoittaa ensiksikin sen, kuinka huonosti Aarnio tuntee kritiikkinsä kohteen (eläinoikeusajattelu) ja toiseksi sen, kuinka tiukasti hän pitää kiinni laillisuusnäkökulmasta oikeuskäsitteen määrittelyssä. Aarnio kieltäytyy huomaamasta, että juuri oikeussubjektuuden laajentuminen nykyisissä oikeuskäytännöissä sotii hänen oikeusluonnehdintaansa vastaan. Oikeuksien antaminen ”puutteellisille” olioille on mahdollista juuri *siksi*, että oikeus on konventio.

Kirjoituksensa alussa Aarnio sivuaa orjuuden ja yleisten ihmisoikeuksien tematiikkaa. Ne ovat erinomainen osoitus siitä, että oikeuksia ei voi alistaa noin rajatun määritelmän piiriin. Mikäli pysyisimme Aarnion viitoittamassa kehyksessä, menneiden moraalipoliittisten va-

On kuitenkin huomattava, että ihmisoikeuksista käydyissä kamppailuissa substantiaaliset argumentit ovat historiallisesti olleet aivan yhtä merkittävässä asemassa kuin eläinkestusteluissakin. Vaikka niitä voi hyvin kritisoida sisällöllisesti, esimerkiksi ihmisen itseisarvoa konkreettisesti ”ominaisuutena”, se ei kumoa ihmisen itseisarvon vaatimuksen sisältöä.”

pautusliikkeiden esittämät haasteet vällinneille oikeusjärjestyksille tuntuivat mielettömiltä. Näihin yhteiskunnallisiin kamppailuihin liittyi aivan samanlaista vallitsevien käsitysten murtumista, laitomuutta ja vanhojen oikeuksien kritiikkiä, joista hän eläinasialiikettä syyttää. Tähän voi tietysti sanoa, että esimerkiksi naisten tai monien aiemmin primitiivisinä pidettyjen ihmisryhmien oikeuskamppailut perustuivat ”todelliselle” pohjalte – kyvyllle ottaa oikeudet haltuun ja vedota niihin. Eläinasialiikkeeltä puuttuisi moimen pohja. Mutta tämä kritiikki pitää paikkansa vain, jos oikeudet rajataan koskemaan pelkkiä kannevallan sisältäviä oikeuksia, eli vain sellaisia oikeuksia, joita subjektin on voitava itse aktiivisesti toteuttaa.

Aarnion mukaan esimerkiksi puhe kissan oikeudesta ”kissan arvoiseen elämään” on oikeusteoreettisesti kestävä, tontä hölynpölyä.¹³ Ei vain siksi, että kissa ei ole ihminen, vaan myös siksi, että tällainen oikeus ei asetu hänen luomaansa oikeusteoreettiseen kehukseen. Kuitenkin puhe yleisistä ihmisoikeuksista käsittelee samanlaisia ”yleisiä olemassaolon oikeuksia”, eli se on hänen kritisoimaansa teoreettista sanahelinää.¹⁴ Yleiset ihmisoikeudet eivät ole ensisijaisesti ”kanneoikeuksia”, jotka antavat subjektille mahdollisuuden vedota omaan asiaansa. Ensisijaisesti ne on luotu yleisiksi velvoitteiksi antaa toisten ihmisten elää ”ihmisen arvoista elämää”, miten se sitten onkin määritelty, ja kenties myös oikeutukseksi interventioihin näiden oikeuksien loukkaamisen hetkellä. Nämä oikeudet katsotaan olevan kenellä ihmisellä tahansa, vaikkei hänellä olisikaan *de facto* mahdollisuuksia eli valtaa tai voimaa ajaa omaa asiaansa.

Oikeudet yhteiskunnallisen kamppailun tuloksina

Ihmisoikeudet ovat nekin tietysti sosiaalinen luomus, lukemattomien yhteis-

kunnallisten kamppailujen tulos. Ihmisoikeuksien historia ja niiden edes osittaiseen toteuttamiseen vaaditut kamppailut ovat selkeä osoitus siitä, että ”oikeuksia” ei synnytetä vain rationaalisilla argumenteilla, jotka perustuvat oikeussubjektien ontologiseen luonteeseen. On kuitenkin huomattava, että ihmisoikeuksista käydyissä kamppailuissa substantiaaliset argumentit ovat historiallisesti olleet aivan yhtä merkittävässä asemassa kuin eläinkestusteluissakin. Vaikka niitä voi hyvin kritisoida sisällöllisesti, esimerkiksi ihmisen itseisarvoa konkreettisesti ”ominaisuutena”, se ei kumoa ihmisen itseisarvon vaatimuksen sisältöä.

Tällaiset argumentit ovat ennen kaikkea *tekoja* näiden kulttuuristen ilmiöiden, oikeuksien, luomisprosesseissa. Oikeuksien olemassaolo perustuu vällinneiden oikeusjärjestyksien ja konkreettisten yhteiskunnallisten käytäntöjen kuten orjuuden tai työvoiman riiston haastamiseen. En ymmärrä, miten Aarnion ahtaassa oikeuskonseptiossa olisi edes mahdollista nähdä tällaisia oikeuksia, joiden oletetaan pätevän myös tietyn esimerkiksi suomalaisen juridisen järjestyksen ulkopuolella, eräänlaisessa globalissa tilassa. No, tietysti vastaus on, että nämä oikeudet täytyy toteuttaa erilaisilla konventioilla.

Tähän liittyikin Aarnion väärinymmärrys eläinasialiikkeen vaatimusten luonteesta. Hän olettaa, että eläimille perätään vahvoja juridisia oikeuksia – siis esimerkiksi suomalaisen yksityisoikeuden piirissä. Eläinoikeuksia vaadittaessa peräänkuulutetaan kuitenkin ennen kaikkea yleisiä olemassaolon oikeuksia, jotka tietysti täytyy toteuttaa monin eri tavoin. Tällöin voidaan käyttää tai olla käyttämättä termiä oikeus. Se on paitsi oikeudellisten proseduurien myös poliittisen toiminnan asia. Kyse on siitä, millaisiksi oikeudelliset käytännöt ja niitä tukeva ajattelu muotoutuvat. Eli: yleisten oikeusperiaatteiden sisältö toteutuu (tai ei toteudu) vasta yhteiskunnallisissa toiminnassa. Yleiset ja yhtäläiset ihmisoike-

udet on julistettu jo kauan sitten, mutta ne ovat toteutuneet vain hyvin heikosti ja valikoiden. Oikeudet ovat vain niin todellisia kuin on niitä tukeva yhteiskunnallinen todellisuus.

Eläinten oikeuksien vaatimus

On siis ymmärrettävä, että eläinasialiikelle ’oikeus’ on ensisijaisesti käytännöllinen, ei filosofinen tai juridinen käsite. Eläinoikeusfilosofiaan ja loppujen lopuksi myös tietynlaiseen eettiseen teoriaan kuuluvat ongelmakohdat ovat oma asiaansa. Eläinoikeusajattelussa on siis pohjimiltaan kyse yleisestä moraalisesta haasteesta muuttaa käytäntöjä niin, että eläimet eivät olisi (ensisijaisesti) omaisuutta ja tuotantomateriaalia, että niiden omaleimaisille olemassaolon tavoille annettaisiin mahdollisuuksia. Meidän tulisi myös huomata olemassa olevien eläinsuhteidemme toivoton ristiriitaisuus: lemmikin ja teuraseläimen, suojellun eläimen ja teollisen pyynnin erot. Käytännölliset eläinsuhteet ovat asian ytimessä, ei eläinten olemuksen pohdinta.

Olettaisin Aarnion vastaavan tähän, että hän puhuikin vain tietyllä tavalla määritellyistä *juridisista* yksilön oikeuksista. Hän kuitenkin astuu rajauksensa ulkopuolelle ja puhuu *juridisista* oikeuksista ylipäänsä, ja hän kiistää lopulta eläinten *moraalisten* oikeuksien mahdollisuuden. Siirtyessään puhumaan moraalisista oikeuksista ja väittäessään, että ”vastaus ei paljontaan muutu äskeisestä siirryttäessä moraalisiin”, hän tekee melkoisen kategoriavirheen.¹⁵ Hän soveltaa *juridisesta* käsitteistöä peräisin olevaa *oikeuden* määritelmää yleisempää *moraalifilosofiaan* – alueelle, jonne se ei sovellu.

Vakiintunut moraalijärjestelmä, siis sosiaalisiksi konventioksi muodostunut moraalinormisto, on tietysti aina inhimillinen tuote, kuten Aarnio korostaa. Se elää kielellisissä ja symbolisissa suhteissa. Moraalinen oikeus on käsite ja käytäntö, ei ”tuolla jossain” asustava olio. Tai jos

se on tuollainen olio, ei meillä ole mahdollisuuksia havaita sitä, vaan meidän tulee turvautua omiin luomuksiimme – tosin niitä luodessamme tukeudumme tietoomme ja käsityksiimme maailmasta ja sitä asuttavien olentojen luonteesta.

Tästä ei kuitenkaan loogisesti seuraa, että vain ihmisten kaltaiset kielellisesti kommunikoivat oliot voitaisiin julistaa moraalisten oikeuksien omaajiksi. Moraaliset oikeudet eivät ole pelkästään ”kanne-oikeuksia”. Aarnio tekee käsitteellistä väkivaltaa pakottaessaan *oikeuden yleensä* oman käsitteellisen konstruktion piiriin. Tietenkään ei-inhimillinen eläin ei tällaista oikeuttaan tiedosta. Mutta mikäli oikeus toteutuu ihmisen toiminnallisissa suhteissa muihin eläimiin, se on olemassa. Eläimen julistaminen täysivaltaiseksi juridiseksi oikeussubjektiksi on aivan eri asia, ja se olisikin omiutuista.¹⁶ Oikeus on todellakin suhdekäsite, mutta ei Aarnion esittämässä rajoituneessa mielessä.

Lopuksi

On huomautettava, että eläintutkimuksen tulokset viittaavat myös moraalien kaltaiseen *toimintaan* muissa eläimissä, eräänlaiseen moraalisuuden jatkumoon eläinkunnassa. Tällä ei kuitenkaan ole edellisen kanssa oikeastaan juuri mitään tekemistä.

Moraalisen ajattelun olemassaolo ja moraalitieteellinen käytäntö ovat kaksi eri asiaa. Tällaiset tutkimukset ovat kuitenkin merkittäviä siksi, että ne avartavat kuvaamme paitsi muista eläimistä myös itsestämme. Miten näemme sukulaisuutemme muihin eläimiin ja miten arvotamme sitä vasten omia henkisiä kykyjämme? Ihmisten ja muiden eläinten välisten rankkojen metafysisen rajausten kyseenalaistaminen herättää aina pelokkaita reaktioita. Siitä kuitenkin voidaan vetää monenlaisia johtopäätöksiä, ja sillä voidaan tukea monenlaista politiikkaa. Olennaisena osana tässä ovat ne arvotukset, joita esimerkiksi ’eläimeen’ liitetään ihmisiä eläimellistettäessä.

Lopuksi muistuttaisin Aarniota siitä, että oikeusretoriikkaan perustuva argumentaatio on ollut vain yksi osa eläinasialikkeitä. Eläinajattelun suuntaukset vaihtelevat hyvin äärimmäisestä oikeusajattelusta eläinsuhteiden kontekstualisoituun kritiikkiin. Voidaan esimerkiksi tarkastella sitä, onko muiden eläinten kohtelemisen teollisina resursseina tai pelkinä välineinä oikeutettua. Tai ilmeneekö eläin-

suhteissamme samanlaista esineellistävää ja hyväksikäyttävää logiikkaa, joka näyttää olevan ominaista kapitalistisille suhteille ylipäänsä?

Silti Aarnio artikkelinsa lopussa tekee selvän rinnastuksen eläinoikeusajattelun, eläinoikeusliikkeen ja tiettyjen eläinaktivistien toimintamuotojen välillä. Hän ottaa kovin arvattavasti esimerkiksi tarhaiskut, joiden yhteydessä hän asettaa näennäisen ongelmattomasti samalle viivalle terrorismin, kansalaistottelemattomuuden ja anarkian (sekasorron merkityksessä). Kyseessä on ”eläinten oikeuksia koskeva moraalinen ongelma”¹⁷ – eli vakiintuneiden omaisuuskäytäntöjen kyseenalaistaminen, joka kautta historian on vaatinut laillisuuden rajan ylittämistä. Laittoman kansalaistoiminnan muodoista ja niiden mielekkyydestä on tietysti aiheellista keskustella, mutta tämä on eri asia. Tuhansien minkkien vapauttaminen ei ole eläinoikeusajattelun sisäisestä logiikasta johtuva seuraus, vaan kyse on poliittisen liikehdinnän yhdestä kiistellystä toimintamuodosta, myös liikehdinnän itsensä piirissä.

Hieman paremmin asiaan tutustumalla Aarnio olisi huomannut, että eläinasialikkeiden ajatus- ja toimintamaailma on paljon monimuotoisempi. *Eläinten oikeuksille* on annettu hyvin erilaisia sisältöjä. Yksi keskeisimpiä eläinoikeusfilosofiaan liittyviä kysymyksiä on ollut, millaisia eläinten oikeudet voisivat olla luonteeltaan. Pyritäänkö muodostamaan lähes täysin ihmisoikeuksia muistuttavia eläinoikeuksia, siis tehdäänkö muista eläimistä moraalisesti ja kenties juridisesti täysin ihmisen kaltaisia esimerkiksi kognitiivisten tai kärsimiskyvyn perusteella? Tällaisiin vahvoihin eläinoikeuksiin voi liittyä esimerkiksi tappamisen täydellinen kieltö. Toisenlaisissa näkemyksissä kyse on enemmänkin eläinten *lajityypillisen* luonteen kunnioittamisesta, sen mukaisen hyvän elämän takaamisesta ja siekailemattoman hyväksikäytön kieltämisestä.

Mikäli Aarnio olisi keskittynyt kritisoimaan eläinten oikeuksien vahvaa muotoilua ja ennen kaikkea siihen liittyvää eläinten ”inhimillistämisen” problematiikkaa, hänen kirjoituksellaan voisi olla jotain arvoa. Mutta tiivistäessään eläin-kyseksen moninaisuuden käsitteelliseksi ”olkinukeksi” ja oman näkemyksensä vallitsevien dogmien puolustukseksi hän syyllistyy älylliseen laiskuuteen.

Viitteet

1. Eläinten tarkastelu ryhmän, eliöyhteisön, lajin jne. näkökulmasta on tietysti sekin olennainen eläinasialikkehdinnän kysymys, mutta historiallisesti nämä teemat ovat nousseet vahvimmin esiin ympäristöliikehdinnän kautta. Eläin- ja ympäristökyseksien välillä on mitä ilmeisimpiä yhteyksiä joissain tapauksissa, mutta on myös tilanteita, joissa tietyn eläimen tarkastelu yksilönä ja toisaalta jonkin suuremman kokonaisuuden edustajana ovat ristiriidassa tai avaavat tilanteen aivan eri näkökulmasta. Sivuan ympäristö- ja eläin- ja ympäristökyseksien suhdetta artikkelissani *Ympäristöfilosofian yhtenäisyydestä*, joka ilmestyy Tiede & Edistys-lehden numerossa 2/2005.
2. Aarnio 2005, 5.
3. Aarnio 2005, 6.
4. Aarnio 2005, 7.
5. Aarnio 2005, 8.
6. Aarnio 2005, 8.
7. Aaltola 2005, 65.
8. Ks. Aaltola 2005, 64–65. Aaltola käsittelee näitä teemoja myös teoksessaan *Eläinten moraalinen arvo* (Vastapaino 2004).
9. Ylipäänsä käsite *eläin* on yleistyminen moninaisimmista olentoryhmistä, jotka poikkeavat toisistaan yhtä radikaalisti kuin meistä. Ominaisuuserojen relevanssi kun on kiinni tarkastelunäkökulmasta, ja siksi lentäminen tai omaleimaiset lisääntymistavat voivat olla joskus kommunikaatiomuotoja keskeisempiä erityispiirteitä. Jonkin eläinlajin kommunikaatiokyky ei toimi perusteena *eläimistä yleensä* esitetyille väitteille. Kyse ei ole kuitenkaan erityisesti eläinoikeusajattelun ongelmasta, vaan kulttuurisen kategorian ’eläin’ hankaluudesta ylipäänsä.
10. Vrt. Salmi 2005, 66. Salmi kommentoi Aarniolle aivan oikein, että oikeuksien konventionaalisuutta korostava kritiikki ja substanssialisuuden kieltö ei kohdistu erityisesti eläinoikeuksiin, vaan oikeuksiin yleensä.
11. Aarnio 2005, 6.
12. Aarnio 2005, 9. *Tieteessä tapahtuu* -lehden numerossa 4/2005 julkaistussa vastineessaan ”Oikeuksista” ja oikeuksista Aarnio korjaa argumentaatiotaan tässä kohdin hieman. Muuten vastine seuraa alkuperäisen tekstin linjoja ongelmittain. Marginaalisuusargumentista ks. Aaltola 2005, 63–64.
13. Aarnio 2005, 9.
14. Aarnio 2005, 7.
15. Aarnio 2005, 9.
16. Tosin juridikaan piirissä on esitetty näkemyksiä, jotka lähestyvät eläinten oikeussubjektuutta.
17. Aarnio 2005, 9–10.

Kirjallisuus:

- Aaltola, Elisa, Eläinten oikeuksista: perinteisten kantojen kritiikki. *Tieteessä tapahtuu*, 3/2005, s. 62–66.
- Aarnio, Aulis, Onko eläimillä oikeuksia? – Ajatuksia oikeudesta substanssi ja suhdekäsitteenä. *Tieteessä tapahtuu*, 2/2005, s. 5–10.
- Salmi, Riitta, Eläinten oikeuksista laissa ja muutoin. *Tieteessä tapahtuu*, 3/2005, s. 66–67.